

ÉJFÉL A KOLLÉGIUMBAN.

LUCSKOS éjtszaka lett megint, úgy október eleje körül. Sötét volt ekkortájt minden éjtszaka s kilenc óra után ember alig botor-kált az utcán. Most pedig alig volt valamivel éjfél előtt.

A pedellus sokáig talált fentmaradni a kollégium legódonabb épület-részében, miután időközben s véletlenül sok különös dolgon tündözött el. Alig egy-két napja mult, hogy hazatakarodtak a vén diákok, kik az Alma Mater nagy ünnepére zarándokoltak el a mohos falak közé és ahogy szétszéledtek volna megint a világba, iszonyú csönd nyomult be utánok a tanácsterem zugaiba, a folyosók végébe és az iskolakert kihalt utacskáira. Messziről, nagyon messziről jött ez a csönd s oly szörnyű volt a visítása, hogy beledidergett, aki hallotta egyszer. Talán ezért volt, hogy a városka lakói fülökre húzott gallérral siettek el még jókor este az apró házak mentén s kiki igyekezett hazajutni minél előbb. Mintha érezte volna mindenki, hogy valami szokatlan dolog fog végbe-menni ezen az éjtszakán.

Halálos üresség ásítózott a világban s nyomasztó szomorúság. Lompos felhők feküdték meg az eget, földöntúli mozdulatlanságban.

Ezen az éjtszakán sok-sok ilyen érthetetlen dolgon tündözött magában a pedellus s alig volt már jó negyedóra éjfélig, amikor elfújta végül a függő petróleum lámpát s fülére húzván a takarót, elhelyezkedt keskeny fekvőhelyén.

De ezen az éjtszakán nem jött álom a szemére.

Hogy, hogy nem, de azok a diákok találtak eszébe jutni, akik utolsó búcsút intettek egykor az Alma Mater kormos homloka felé, mikor a hadbahivogató dobot pergették volna meg. Elmentek mind-mind . . . Ki lóháton, ki gyalogszerrel, ki lófarkos csákóban a kongó ágyúi megett és csak a hírok szállt azon túl . . . Szálltak-szálltak ezek a hírek Tomaso v lankáiról, Ravaruszka zöld rétjeiről, Gorlice tájairól, a Doberdó mellől s az erdélyi határhavasok csúcsairól. Mert egy sem jött vissza azok közül, akik katonadalokat fújva, virágos zászlók alatt indultak meg egykor a halál elébe . . . Hírük élt még egy darabig, aztán alig beszéltek róluk . . . Aztán az emléküket is betemette az idő . . .

Hány esztendeje már ennek, Istenem-Uram !

Hevert egyszerű fekvőhelyén a pedellus és az örökre elment daliás diákok emlékeivel viaskodott. Mert ismerte őket egytől-egyig és most, ezen a késő őszi éjtszakán, amikor egyes-egyedül ő volt élőember a kollégium falai között, olyan meghatottság remegett rajta végig, hogy érezte :

könnyek folynak össze a torkában . . . Hallotta még, hogy az iskolaóra élesen üti el a háromnegyedet, aztán nehezülni kezdett a szempillája . . . Aztán könnyűség járta át egész testében, aztán úgy tetszett föl neki, hogy félderengés leng át a szuroksötétségen s minden-minden átlátszóvá válik a fura világításban . . . Nem, sehogy sem volt ez kedvére a pedellusnak, mert az álom félzsongásában vissza tudott emlékezni még, hogy újhoid van éppen, égifény tehát nem világíthat odakint . . .

Aztán . . . Aztán . . .

A nyugtalanítón szürkülő éjtszakában váratlanul verni kezdett az iskolaóra s vert-vert tizenkettőtig egyfolytában. Talán aludt is már a pedellus, talán félálomban rezegtek a szempillái, nem tudni. Neki az volt az érzése, hogy hallja még a tizenkettőt s annyit suttogott magában :

— Éjfél van . . .

Érezte, hogy az ágyban hever s mégis látott mindent, ami odakint történik a félvilágos éjtszakában és ebben a különös derengésben egyszerre hideg futotta végig . . .

Mert borzongató dolgot látott !

A városka északi vége felől, hol a temető hallgat titokzatosan, hirtelenül mintha János bácsi, a néhai főpedellus indult volna meg az Alma Mater irányába . . . Ő volt ! Ő volt ! . . . Totyogó járással igyekezett János bácsi, a híres iskolaszolga. A temetőkertből kifordult már a Rákóczi-útra . . . Ugyanakkor pedig . . .

Ugyanakkor pedig még ijesztőbb dolgot vett észre a fekvőhelyén elszenderült pedellus. Mert mialatt János bácsi csaknem elérte már a kollégium főkapuját, a temetőközben kibukkant a feje a számtan és fizika rettegett professzorának. Mert csak a feje látszott ki még, amint feltűnő gyorsan haladt a temető felől, ugyancsak a kollégium irányába . . .

A szunyókáló pedellusnak olyan érzése volt, hogy nincs többé magánál.

Annyit látott csak, hogy János bácsi sápadt arcával átsiklik a bezárt vaskapun s messzebről a matézis és fizika tanára lohol a nyomában. János bácsi aközben odatotyogott a kollégium csengetyűje alá s megkapván a kötelet, csengetni kezdett . . . Fahangon csengett a régi csengő . . .

És abban a pillanatban, mikor a folyosókon ijesztőn hasított végig a tompa csengetés, váratlanul nagy zörgéssel fordult ki sarkaiból a vaskapu. Háromszor dördült meg egymásután a főkapu, mintha buzógánnyal vágta volna bele a régi fiúk.

Mert abban a szempillantásban katonadiákok kezdtek özönlenni befelé s elárasztották a folyosókat. És mind-mind az elsőemeleti számtan- és fizikaterem felé tódultak. Bánatra fanyalodott, különös mosollyal, mintha szívükig érintette volna őket a viszontlátással járó megindultság. Az arca hamuszínű volt valamennyiének.

Mentek nagy zajgással a fizikaterem irányába, amelyet különös félderengés árasztott el. De ilyen félderengés volt odakünn is minden- minden.

Mentek a tanterem felé... Ki földbeitatódott mantliban, ki szomorkás hetykességgel félrebiggyesztett sipkában, melynek rézgombja mellé hervadt virág volt odatűzve. Bizonyára egy könnyesszemű leány tűzte oda valamikor... Másoknak megcsörrent a súlyoskosarú tűzérkardja, ismét mások nehéz bornyút vittek a hátukon s puskaszój feszült a vállukon át... Akadtak köztük komoly emberek és pelyhesállú legénykék, csillagnélküli önkéntesek és tartalékos tiszték. Kissé rendetlenül jöttek és lihegve. Mintha nagy-nagy utat kellett volna megtenniök idáig...

Abban a pillanatban másodszor is fölcsendült fakón a kollégiumi csengő, amelyet János bácsi, a régi főpedellus ráncigált el, jeléül annak, hogy közeledik immár a tanterem felé a tanár úr is. A fiúk látták is a folyosóról, miközben ferdén vágott át a kollégium udvarán.

Most már lábujjhegyen tódultak be a tanterembe s kapkodva ültek le. Ki hová.

Fáradt csöndben hallgattak. S kínos szünet után követték föllel a tanár úr kopogó lépéseit, mialatt sietve igyekezett a tanteremnek. És akkor kitárult az ajtó s belépett a matézis és fizika ijesztőnevű professzora.

Felálltak.

A professzor úr, észrevehetően támolygó járással, fölért aközben a katedrára s végigtekintvén a szennyes és gyűrött osztályon, annyit mondott:

— Leülhetnek, az ördög hordaná el magukat!

Mert kedvenc szavajárása volt ez a professzor úrnak.

Helyet foglaltak illedelmesen. Ekkor rövid s még riadtabb szünet következett s szorongva néztek össze mindnyájan. Lehetek úgy kilencvenen. Látták, hogy rossz kedvében van a tanár úr s érezték nyomban, hogy kutya-vége lesz a mai órának.

A professzor úr azalatt végzett az osztálykönyvvel, fölhajolt, elővette noteszét s így szólt:

— Az Alma Mater négyszázados ünnepe alkalmából — sajnos, megkésve némileg! — meg fogom tartani a rég elmaradt számtanórát...

S a noteszbe pillantott.

— Végh Zoltán!

Felállt erre egy vékony legényke s önkéntesi uniformisában, melyen több szakadás látszott, botra támaszkodva bicegett föl a pódiumra. A tanár úr végignézett rajta gúnyosan, mintha sejtette volna, hogy ugyan nem hall ma feleletet.

— Beszéljen a gömbháromszögtanról, barátom...

— A gömbháromszögtan... A gömbháromszögtan... — kezdte akadozva a kis önkéntes, de ott meg is állt véglegesen.

A professzor úr arcán kegyetlen mosoly rándult át.

— Barátom, hol csavargott maga ahelyett, hogy az algebrával foglalkozott volna?

— Moszkva mellől jöttem, tanár úr, kérem szépen — mondta zavartan a kis Végh Zoltán s csaknem szerencsétlennek érezte magát.

— Majd adok én magának Moszkvát, az ördög hordaná el! Bemehet! Szekunda!

Végh Zoltán egy mély sóhajjal botorkált vissza a helyére, a tanár úr szeme pedig végigvillant az osztályon s egy idősebb katonán állapodott meg, akinek gallériján két aranycsillag fénylett tompán:

— Miskolczi Simon János úr!

Az «úr» szót gúnyosan ejtette ki a tanár úr.

Miskolczi Simon János felállt a padban, de nem ment ki a pódiumra. Ahelyett így kezdte olyan hangon, mint akinek minden mindegy már:

— Mély sajnálattal vagyok kénytelen bejelenteni a tanár úrnak, hogy nem készültem, mivelhogy nem értem rá. Századparancsnoki minőségemben tudniillik...

A tanár úr kegyetlen örömmel szakította félbe:

— Nem készült? Köszönöm, Miskolczi Simon János úr! Biztosan elekcíós-verset fabrikált most is, az algebraóra pedig füttyölt... Majd adok én magának versírást!

— De tanár úr...

— Csak semmi konfidencia! — kiáltott fel a matézis és fizika professzora. — Ezért az indolens viselkedésért most nullát írok be magának, Miskolczi Simon János úr, az ördög hordaná el! A nulla pedig köztudomás szerint egyenértékű négy darab súlyos szekundával...

Az árva költő leült, magábafojtva a szót, a tanár úr pedig az ablakok mentén elhúzódozó padsor felé intett a szemével:

— Novák Ernő úr!

Fölemelkedett erre a padból egy már valamivel idősebb, szőke katona, álmadozó szemmel s kissé bizonytalanul indult meg kifelé. Ahogy megállt volna a pódiumon, merengő feje oldaltbillent némileg. Halvány volt, igen halvány. A tanár úr pedig ránézett sárga-fehéres szemével:

— Folytassa, Novák úr!

Szegény Novák Ernő hegedűművész bátortalanul kérdezte:

— Mit folytassak, tanár úr, kérem szépen?

— Mit? — horkant fel a professzor úr. — A gömbháromszögtanból feladott részt folytassa, Novák úr!

Iszonyú gúny volt minden szava.

— Tanár úr, kérem szépen — kezdte kérlelőn Novák Ernő — nem tudtam megtanulni a leckét...

— Nem tudta megtanulni? — csattant föl a tanár úr. — Talán bizony most is muzsikálgatott, ahelyett, hogy az algebrát vette volna elő... Mi?

Novák Ernő ügyefogyottan igyekezett menteketőzni:

— Bocsásson meg, tanár úr, de nagyon messziről jöttem...

— Persze, már megint elcsavargott valamerre — pattant föl ide-

gesen a számtan és fizika professzora. — Ugyan honnét jött már megint, hadd hallom!

— Odessza határából — volt a szomorú válasz.

Nagy csend következett mostan. És e nagy csöndön át hallani lehetett, amint az iskolaóra különös-tompán veri el a háromnegyedét. A tanár úr kissé figyelmesebben nézett körül most a borzongató csöndben s váratlanul mintha leesett volna a hangja:

— Dehát hol kószáltak el maguk, barátim, az ördög hordaná el magukat?

Nagy hallgatás volt először a válasz. Akkor a leghátulsó padban felállt egy barnapiros arcú, daliás 34-es zászlós: Soltész Tamás. Vigkedvű legénynek ismerték mindenkor, most azonban remegett a hangja:

— Én a cizna-baligródi műút mellől jöttem vissza... Mert egytől-egyig elestünk, tanár úr. Hazánk szörnyű védelmében...

Erre a nyílt hangra felzúgtak mindenfelől. De olyan furcsán és olyan rekedten:

— A Macsvából jöttem, tanár úr...

— A Rokitnói-mocsarak közül siettem idáig — magyarázott egy másik fiatal legény. Talán Üszögh Lajos.

Egy harmadik azt ismételte szünetlenül:

— A Hétközség fensíkján temetett be a gránát, tanár úr...

A matézis és fizika kérlelhetetlen professzora csöndet intett s egyszerre fölsuklott:

— Barátim, az ördög hordaná el magukat, hát mért nem mondták ezt már előbb nekem?

És a tanár úr, aki szórakozottságában csak ekkor riadt reá, hogy golyóktól szétvert mantlikban, lyukas katonabakancsokban, szennyes bluzokban vannak a fiúk egytől-egyig, másodszer is felcsuklott:

— Értem, barátim, értem... Az ok, amiért nem tanulták meg a leckéjüket, valóban figyelemreméltó s ennekfolytán nem írom be Novák Ernő úrnak az áthúzott nullát, amelyet pedig be szándékoztam írni és amely hét darab szekundával egyenértékű. Úgyszintén törölni fogom a már előbb bejegyzett nullát és szekundát is... De hogy erre nem figyelmeztettek előbb, barátim, az ördög hordaná el magukat!

A leghátulsó padban még mindig állt a hetyke Soltész Tamás, mintha valami mondanivalója lett volna. Aközben szomorkásan, csaknem ijesztően mosolygott maga elé. A professzor úr ráemelte halovány tekintetét:

— No mi az, Soltész úr?

— Tanár úr, kérem — kezdte a kassai zászlós — most volt az Alma Mater nagy ünnepe és mirőlunk senki-senki nem emlékezett meg...!

Zsibbadt csend következett újból. A tanár úr tenyerébe csüggesztette a homlokát, később annyit mondott:

— Minálunk nem számítanak a holtak, megtanulhatták volna már, barátim!

Abban a pillanatban kakasszó hallatszott a Hécze felől. Abban a pillanatban egyet ütött odakint az óra s ugyanakkor csengetni kezdett János bácsi, a főpedellus. A csengőszó tompán, rekedten szaladt végig a folyosókon.

És amint kukorított volna a kakas, a fiúk látták, hogy a tanár úrnak hamuszínűre válik az arca s a tanár úr látta, hogy a fiúk színe is megfakul. S egyszerre nyugtalankodva indultak meg kifelé: elől a halott professzor, utána a halott diákok.

Türelmetlenek voltak és kapkodni kezdtek, mert idejük lejárt... A tanár úr még oda is szólt nekik:

— Legközelebbi alkalomra jobban készüljenek el, az ördög hordaná el magukat!

Már a hosszú-hosszú folyosón siettek végig, egymást előzve és egymást taszigálva. Nagyon nyugtalanoknak látszottak... Néhány pillanattal azután megdörgött a főkapú, mintha valami Láthatatlan Kéz vágta volna be utánok iszonyú erővel... És ha valaki nem alszik ebben a másodpercben, hanem utánoknéz az ablakból, okvetlenül látta volna, hogy egyes diákok a Beszkidek irányába suhannak el széleseben, egyesek délnyugat felé mennek, Tirol havasainak, szinte a föld felett libegve már, egyesek pedig abba az irányba kezdtek elveszni az egyre hanyatló félderengésben, merre az erdélyi határhágóknak kellett szunynyadniok valahol. Egyre halványodtak lenge alakjaik s egyre foszladoztak szét a semmibe...

A matezis és fizika szörnyűhírű professzora akkor már a temetőközön sietett el aprózott járásával, mögötte János főpedellus... A temető előtti fordulónál váratlanul elvesztek és akkor sűrű éjtszakába zuhant a világ...

S iszonyatos lett a csönd...

... Ebben a csöndben megmozdult szegényes vackán az elszunyókált kollégiumi szolga, aki elalvása előtt a világban elhullt diákok emlékeivel viaskodott. Megmozdult, felült, megdörzsölte a szemét s egész testében remegve, ennyit suttogott:

— Csak nem ők jártak itten...?

Kapkodva öltözött fel, mert észvesztőn dobogott a szíve. Majd kilépett az ajtón, odakint, az udvaron megállt s belefülett a csöndbe. Kriptai hallgatás neszelt az éjtszakában.

A Bodrog loccsanás nélkül sietett a Tisza felé, halott volt a világ, aludt a város. Lompos felhők nyomták a mennyboltot, mindössze keleten, túl-túl a Bodrogrköz lapján hasadt meg egy felhő s ezen a résen át egyetlen bágyadt csillag hunyorgott rá a kollégium barna, várszerű tömegére.

Erőtlenül és sokáig.

Komáromi János.